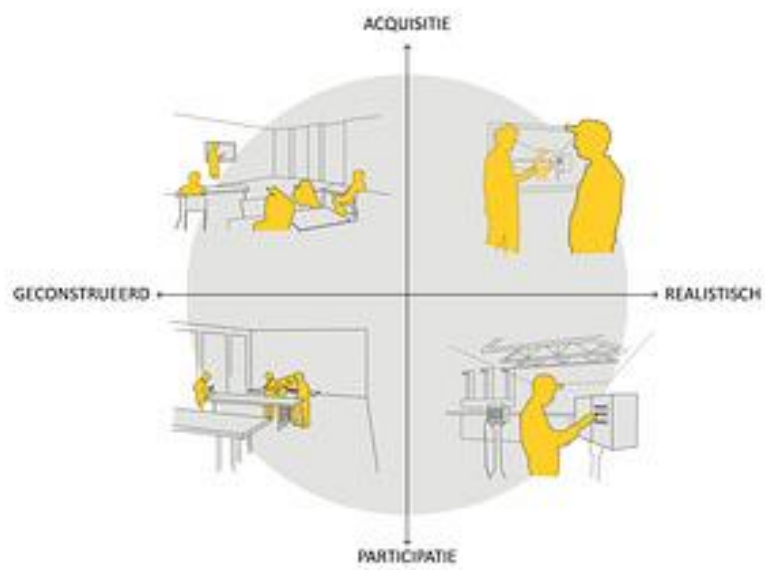

Onderzoek naar hybride leeromgevingen in MBO College Zuidoost

Hand-out

Juli 2019

Gonnie du Gardijn

Jac. de Wit

Ron Fokker

Inleiding

In schooljaar 2018-2019 is MBO College Zuidoost namens ROC van Amsterdam aangehaakt bij het project Werkplaats Onderwijsonderzoek Amsterdam. Het doel van het project is om een bijdrage te leveren aan het dichten van de kloof tussen onderwijspraktijk en onderwijsonderzoek.

Het concept *hybride leren* wordt in toenemende mate geïmplementeerd in MBO opleidingen in Nederland en ook in het ROC van Amsterdam. Bij *hybride leren* vormen de praktijkomgeving en de schoolomgeving samen de leeromgeving. De praktijkomgeving en de schoolomgeving worden in elkaar gevlochten. Docenten en praktijkbegeleiders bewegen zich over de grens tussen school en praktijk (boundary crossing). In de publicaties over hybride leeromgevingen worden zij wel "grensgangers" genoemd.

MBO College Zuidoost is een ondernemend college dat het onderwijs vormgeeft in nauwe verbinding met onze stakeholders: studenten, stadsdeel, bedrijven. MBO College Zuidoost streeft ernaar uitdagend onderwijs aan te bieden met zoveel mogelijk praktijk, het liefst in de praktijk. Hybride leeromgevingen worden gezien als een passende invulling hiervan voor een deel van onze doelgroep en op meerder plaatsen in het college zijn hybride opleidingen gestart.

Er is uitgebreid wetenschappelijk onderzoek gedaan naar hybride leeromgevingen. De toepassing in de onderwijspraktijk van MBO College Zuidoost is relatief nieuw. Dit was voor ons de aanleiding om het onderzoek in het kader van de Werkplaats Onderzoek Amsterdam te richten op de implementatie van hybride opleidingen in MBO College Zuidoost.

Probleemstelling

MBO College Zuidoost zoekt in zijn opleidingen naar de verbinding van onderwijs en praktijk. In toenemende mate vullen wij dat in door opleidingen vorm te geven in een hybride leeromgeving. In de wandelgangen spreken wij van *hybride opleidingen*.

Maar wat is eigenlijk een hybride leeromgeving? Waarin verschilt een hybride leeromgeving met de traditionele opleiding, waarin het leren ook plaats vindt in de school én in de beroepspraktijk (de stage)? En wordt de wetenschappelijke onderbouwing van het hybride onderwijsconcept voldoende benut bij de ontwikkeling van de hybride opleidingen?

Om een antwoord te vinden op deze vragen hebben wij ons onderzoek gericht op hybride leeromgevingen zoals die zijn en worden ontwikkeld in team Ondersteunende Beroepen van MBO College Zuidoost.

Onderzoeksvraag

Er zijn binnen MBO College Zuidoost verschillende opleidingen gestart onder het kopje 'hybride opleidingen'. In de uitvoering zijn deze opleidingen verschillend. Wat maakt een opleiding 'hybride'? En worden de wetenschappelijke inzichten benut bij het ontwikkelen van deze hybride leeromgevingen?

Samenvatting

Transfer benadering versus boundary crossing

Een kenmerk van beroepsopleidingen is dat de studenten tussen school en werk bewegen. In tegenstelling tot leerlingen van het algemeen vormend onderwijs passeren zij regelmatig de schoolwerkgrens en worden ze regelmatig met de verschillen tussen school en werk geconfronteerd. De opleiding vindt plaats in de schoolomgeving én in de praktijk. Daarin staat de transfer dan vaak centraal: wat op school wordt geleerd, wordt toegepast op het werk. Ontwikkelde kennis wordt in gegeneraliseerde vorm naar een nieuwe situatie (*trans*-) meegedragen (*-fer*, in het Latijn). De transfer-benadering heeft belangrijke beperkingen.

Ten eerste is kennis niet alleen een 'bezit' van individuen, maar is kennis ook verspreid over praktijken, routines en apparaten.

Ten tweede zijn de problemen die op het werk of in het dagelijks leven worden opgelost vaak geen goed gedefinieerde taken zijn, maar situaties die ter plekke in de concrete context om een oplossing vragen.

Ten derde is leren niet alleen een individuele maar ook een sociale aangelegenheid. Een taakgerichte opvatting van transfer van kennis door individuen is daarom te beperkt.

Ook bewegen studenten en stagiairs heen én weer tussen school en werk. Er zijn soms leerzame samenwerkingsverbanden waar een individuele, eenzijdige, taakgerichte interpretatie van transfer niet toereikend is.

In plaats van de transfer-benadering kunnen wij de school-werk transitie ook zien als een proces van *boundary crossing*. De aandacht wordt dan gericht op heen- en weerbewegingen tussen situaties, en op de noodzaak om niet alleen naar individuele, maar ook naar collectieve leerprocessen en -opbrengsten te kijken.

Wanneer wij een leeromgeving inrichten waarbij gestuurd wordt op de positieve leereffecten van *boundary crossing*, door de werelden van school en werk zodanig te verbinden dat heen en weer bewegen doelbewust wordt ingezet, spreken wij van een hybride leeromgeving.

Omgekeerde leerweg

Een hybride leeromgeving wordt gekenmerkt door omkering van de klassieke opleidingspraktijk van het middelbaar beroepsonderwijs. Aalsma spreekt daarom van de Omgekeerde leerweg. De essentie van de Omgekeerde leerweg wordt verbeeld in het ruggengraatmodel (Aalsma, 2011).

Niet het onderwijsproces, maar het beroepsproces vormt de ruggengraat van het leerproces. De ruggengraat wordt gevormd door een reeks afzonderlijke authentieke taken, kritische beroepssituaties of professionele dilemma's, die gezamenlijk een samenhangend beroepsproces vormen. Het leerproces weeft in en uit het beroepsproces. De ene keer gebeurt het leren tegelijkertijd met het uitvoeren van de authentieke taak (bijvoorbeeld leren door te doen of door het nadoen van meer ervaren collega's). Andere keren vindt het leren plaats naast het werken (bijvoorbeeld door het werk kort te onderbreken voor een kort theoretisch intermezzo op gezamenlijk oplossen van een probleem.)

De omgekeerde leerweg vereist een hybride leeromgeving: om naadloos in en uit het werkproces te weven, dient het werkproces aanwezig te zijn. Het werkproces is de basis, maar tegelijk moet de leeromgeving ingericht zijn om te leren en te diplomeren.

Kenmerken van een hybride leeromgeving:

- Schools leren en leren op de werkplek worden verweven in één leeromgeving.
- In een hybride leeromgeving worden praktijk en theorie verweven: studenten ontwikkelen een geïntegreerde kennisbasis.

Om in te spelen op veranderingen in het werk en om te kunnen gaan met toenemende complexiteit, wordt van vakmensen en professionals verwacht dat ze verschillende soorten kennis integreren, bijvoorbeeld theoretische kennis, kennis van werkprocessen en praktische kennis. Het ontwikkelen van een geïntegreerde kennisbasis is een levenslang leerproces dat zich uitstrekt over verschillende situaties, zoals de school, de werkplek, in zowel formele als informele contexten (Schaap, van der Schaaf & De Bruijn, 2011)

- In een hybride leeromgeving vormt het beroepsproces de basis van het leerproces.

Een hybride leeromgeving is gericht op het bevorderen/stimuleren van de beroepsontwikkeling van studenten door

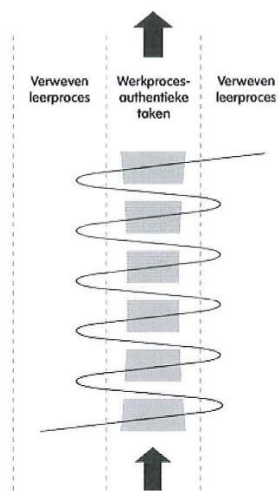
- binnen één leeromgeving werken en leren samen te brengen
- systematisch aandacht te hebben voor meerdere leerprocessen die nodig zijn om een beroep te leren:
 - Kennisoverdracht
 - het werken met opdrachten en simulaties
 - het expliciteren van en reflecteren op praktijkervaringen
 - het leren tijdens werken in een levensechte werksituatie en de verbinding tussen deze leerprocessen.
- Een hybride leeromgeving wordt ontworpen: een werkomgeving is niet automatisch een leeromgeving. Daarbij is de inbreng van school én praktijk cruciaal.

Het bovenstaande kan in essentie worden weergegeven door het kwadranten- en het ruggegraatmodel:

Figuur 1

Figuur 2

Wanneer een opleiding wordt ontwikkeld op grond van genoemde ontwerpprincipes staat het eindresultaat niet op voorhand vast. In de verdeling van activiteiten over de verschillende kwadranten kunnen verschillende keuzes worden gemaakt. En ook tijdens de uitvoering kunnen leeractiviteiten in volgorde of in uitvoering anders worden ingezet. Het uiteindelijke curriculum is niet “goed” of “fout”.

In ons onderzoek naar de uitvoering van de hybride leeromgevingen hebben wij met stellingen in geleide interviews onderzocht hoe de geselecteerde leeromgevingen “passen” op het hybride ontwerpprincipe.

Hybride leeromgevingen in MBO College Zuidoost

Wij zien in de uitkomsten van ons onderzoek, dat de school en de praktijk regelmatig verschillend antwoorden op de stellingen. Kennelijk nemen zij de hybride leeromgeving verschillend waar. De medewerkers van de school overzien de hele leeromgeving, zien de leeractiviteiten in alle kwadranten; de medewerkers van de praktijk zien vooral de eigen omgeving in kwadrant 4.

Kwadranten 1 en 4 - klassikale kennisoverdracht en realistische participatie – overheersen. Kwadrant 2 – simulatie en vaardigheidstrainingen- worden weinig ingezet. Kwadrant 3 – reflecteren op de praktijk - wordt door school en praktijk verschillend, en niet gezamenlijk ingezet.

Boundary crossing gebeurt maar in één richting: de school gaat de grens over en beweegt zich in de praktijkomgeving. Omgekeerd komt het niet veel voor, dat de praktijk leeractiviteiten uitvoert in de school. Boundary crossing betekent ook dat partijen elkaar betrekken bij de processen van elkaars organisatie en dat zij elkaars perspectief bespreken. Ook in deze meer overdrachtelijke zin vindt boundary crossing beperkt plaats. Er is meer tijd en overleg nodig om meer begrip te creëren voor

elkaars perspectief. Het pedagogisch handelen van de school schuurt met de bedrijfscultuur in de praktijk. Boundary objecten, leermiddelen die zowel in de schoolomgeving als in de praktijkomgeving worden gebruikt, vragen om meer tijd en overleg om ontwikkeld te worden. Studenten ervaren wél de school en de praktijk één leeromgeving vormen.

Aanbevelingen

- Start de ontwikkeling van een hybride leeromgeving met een studiedagdeel voor alle medewerkers van school en praktijk.
- Bespreek gezamenlijk wekelijks elkaars perspectief in de hybride leeromgeving.
- Benoem de boundary crossing medewerkers én objecten.
- Organiseer reflecties op de praktijk in de lesgroep.
- Simulaties en vaardigheidstrainingen hebben een meerwaarde.
- Weet dat er ook medewerkers in de praktijkomgeving zijn die niet deelnemen aan de leeromgeving.

Aanpak

Als eerste hebben wij een literatuurstudie gedaan, zie de bijlage.

Vervolgens hebben wij de uitvoering in de praktijk onderzocht. Hiervoor hebben wij vier leeromgevingen geselecteerd in team Ondersteunende beroepen van MBO College Zuidoost. Het onderzoek hebben wij gedaan door middel van geleide interviews bij vier medewerkers van de school en vier van de praktijk.

De uitkomsten hebben wij verwerkt in tabellen en geanalyseerd.

Wij hebben 13 studenten geïnterviewd en aan hen controlevragen gesteld.

Tot slot hebben wij een rapportage opgesteld.

Fase	Activiteit
april – december 2018	Literatuurstudie
januari – februari 2019	Stellingen geformuleerd o.b.v. het ontwikkelmodel voor een hybride leeromgeving
maart – april 2019	Geleide interviews gevoerd met 4 medewerkers van school en 4 medewerkers van de praktijk
mei 2019	Verwerking en analyse van de resultaten
mei 2019	Controlevragen gesteld aan 8 studenten
Juni 2019	Opstellen rapport

Bijlage

Geraadpleegde publicaties

titel	auteur
De omgekeerde leerweg	E. Aalsma
Leren in hybride leeromgevingen in het beroepsonderwijs	E. Aalsma
	I. Zitter
	J. Huisman
	E. de Bruijn
	L. Baartman
Ontwikkeling door werkplekieren	B. Koster
	J. Onstenk
De kracht van werkplekieren	J. Steumer
Hybride leeromgevingen (2012)	I. Zitter
	A. Hoeve
Tussen opleiding en beroepspraktijk. Het potentieel van boundary crossing	A. Bakker
	I. Zitter
	S. Beausart
	E. de Bruijn
Het waarderen van leren met partijen buiten de school (artikel)	J. Gulikers
	C. Oonk